

Zgodba kot ulita: LTH Castings

(1948–2018)

Če bi se vprašali, katero škofjeloško podjetje je po 2. svetovni vojni najbolj dolgotrajno, trdoživo in uspešno, potem z odgovorom ne bi smeli biti v zadregi: to je družba LTH Castings, ki je v letu 2018 praznovala 70 let obstoja. Tako kot druge družbe je tudi ona v teh letih doživljala številne pretrese, a jih je uspešno premagala, saj vemo, da jih nekatere druge, tudi večje, žal niso.

Pogled z Loškega gradu, junij 1954. (vir: Zgodba kot ulita)¹

1 Fotografije v tem prispevku so povzete iz knjige *Zgodba kot ulita : zbornik ob 70-letnici družbe LTH Castings (1948–2018)*.

Pogled z Loškega gradu, 2018. (foto: Andrej Tarfila, za Zgodba kot ulita)

Sredi februarja 2018 me je Andrej Kranjec, direktor podjetja, povabil, da uredim zbornik ob 70-letnici. Poudarek naj bi bil na razvoju livarske in orodjarske linije v zgodovini gospodarske družbe LTH, ki je bila včasih sicer najbolj prepoznavna po hladilni tehniki. Dela sem se lotil podobno kot dve leti nazaj, ko sem urejal zbornik ob 70-letnici družbe Domel v Železnikih. Zbornik ima tako tri dele: zgodovinski pregled, sedanji utrip družbe in njena umeščenost v zemljepisnem ter zgodovinskem kontekstu Škofje Loke. Učeno rečeno: ima diahroni, sinhroni in kontekstualni del.

V tem prispevku ne predstavljam tega zbornika, ki je po izidu jeseni 2018 vsem na voljo, raje bom izpostavil nekaj spoznanj, do katerih sem prišel pri urejanju in bi utegnila biti zanimiva tudi za širši krog loških in slovenskih bralcev.

Ko zbornik odpremo, zagledamo na prvih straneh dve fotografiji, posneti z istega mesta – pogled z Loškega gradu proti Podlubniku. Kakšna razlika! Na prvi, posneti pred letom 1960, vidimo v ospredju tedanjo tovarno Motor, onstran Selške Sore pa široke travnike in njive, med njimi je komaj kakšna hiša, nekaj več je le senikov. Isti pogled, posnet v letu 2018, kaže povsem drugo sliko: v ospredju še vedno tovarna, tokrat LTH Castings, vendar precej večja in drugačna, na oni strani pa so travniki že povsem urbanizirani, posejani z zasebnimi hišami in stanovanjskimi stolpnici v naselju Podlubnik. Podobna razlika je tudi v razvojnih obdobjih tega podjetja. Pa si jih pogledajmo!

Modernizirana celica za mehansko obdelavo v obratu Vincarje, 2018.

(foto: Andrej Tarfila, za :Zgodba kot ulita)

Od Lubnika pa do Ohrida ...

Poglejmo najprej v Vincarje v čas okoli leta 1950. Vsak delovnik zjutraj vidi enak, nenavaden prizor. Malo pred 6. uro zjutraj se odprejo vrata v obzidju Loškega gradu in skozi se proti nekdanji Thalerjevi tekstilni tovarni v Vincarjih odvije nenavadna procesija. Sestavljena je iz samih moških, okrog 200 jih je, prihajajo v koloni po dva, spremljajo jih uniformirani in oboroženi pazniki ... Tako so vsako delovno jutro, od ponedeljka do sobote, le ob nedeljah in praznikih ne, prihajali na »šiht« obsojenci, zaprti na Loškem gradu, sicer pa delavci podjetja Motor, ki se je leta 1950 iz Iga preselilo v Vincarje, zaporniki pa iz ižanskega v Loški grad. Časi so se med vojno in po njej spremenili, gradovi niso bili več sedeži gospode, ampak največkrat ljudi, ki so bili posebni in največkrat povsem neugledni.

Franc Rupar (roj. leta 1923), najstarejši živeči loški livar, se teh prihodov na »šiht« še živo spominja. Z gradu so privedli procesijo obsojencev, vsako jutro se jim je pridružilo tudi nekaj civilistov, med njimi je bil tudi on. Vsako leto je bilo civilistov več in zapornikov manj, dokler ni oktobra 1959 odšel še zadnji ...

Zdaj pa še enak pogled v letu 2018, sedem desetletij pozneje: Škofja Loka - Vincarje in Trata, Ljubljana (Litostroj), Benkovac, Čakovec, Ohrid ... Le kaj imajo naštetih kraji skupnega v letu 2018? Njihov skupni imenovalac je skupina LTH Castings, livarski velikan, ki ima sedež v Škofji Loki (še vedno v Vincarjih), najso-

dobnejšo orodjarno na Trati in z livarnami v vseh prej imenovanih krajih. Ko me je Boris Kalan popeljal po dvoranah livarne v Ljubljani, skozi velike hale, kjer je bil včasih Litostroj, sem imel občutek, da sem v strojniškem Jurskem parku. Veličastno!

»*Od Vardara pa do Triglava*« se je včasih pelo po Jugoslaviji. V našem primeru bi lahko zvenelo podobno in na podobni relaciji: »*Od Lubnika pa do Ohrida ...*« Nikjer pa nobenega obsojenca! Večinoma mladi, šolani, svobodni ljudje, ki sicer pridejo na »šiht«, po njem pa svobodno odidejo in se na delo radi vračajo. V tovarniških halah so »zaprti« le veliki Bühlerjevi livarski stroji iz Švice ter številni roboti slovitnega švedskega podjetja ABB ... S temi in drugimi stroji ter s tehnološko zahtevnimi orodji, ki jih največ naredijo kar sami, ulivajo kose nenavadnih, a zelo dodelanih oblik, ki jih nato veliki proizvajalci avtomobilov vgrajujejo v svoje prestižne motorje. V Vincarjih so še posebej ponosni na ohišje sprednjega pogona, ki ga izdelujejo za slovito podjetje Daimler. Največ ulitkov gre torej v avtomobile, avto pa je v našem času simbol svobodnega gibanja.

Kakšna razlika: obsojenci, ki skoraj vklenjeni prihajajo na »šiht«, in reke avtomobilov, ki svobodno hitijo po vseh cestah sveta, v njih pa so vgrajeni ulitki iz tovarn livarske skupine LTH Castings ... Imajo tisti delavci, obsojeni na delovni zapor, in današnji delavci, opremljeni z roboti in drugo vrhunsko tehnologijo, sploh kaj skupnega? Imajo! Skupna jim je izhodiščna lokacija – tovarna v Vincarjih in 70-letna tradicija livarstva in orodjarstva. Ta povezuje delovne ljudi, ki so se v LTH med letoma 1948 in 2018 zlili v en tok, ki je v znamenju zahtevnih veččin livarstva in orodjarstva. In predvsem v znamenju ustvarjalne svobode.

Zamorc s krono tudi v tej zgodbi

Več kot tisočletno zgodbo Loškega gospostva freisinških škofov simbolno označuje glavni freisinški heraldični atribut: zamorc s krono. Zanimivo je tudi, danes že skoraj pozabljeno dejstvo, da ta simbol nastopa tudi v zgodbi LTH. Najdemo ga v enem od prvih logotipov tega podjetja, ki ga je oblikoval Miki Muster, legendarni slovenski stripar.

Bilo je v začetku šestdesetih let.

»*V tistem času so tudi spremenili ime. Namesto prejšnjega MOTORJA so izbrali ime LOŠKE TOVARNE HLADILNIKOV. Množina je bila izbrana zato, ker so predvidevali, da se bodo razvili v kombinat. Za zaščitni znak so izbrali karkiranega črnca z zlato krono in pisanim napisom l t h. Po anekdoti je prišlo do tega znaka takole: ko še po več razglasih niso našli primernega zaščitnega znaka, je nekoč obiskal direktorja Pirca znani risar risank o Trdonji, Zvitorepcu in Lakotniku Miki Muster. Ko nista našla za znak nič primerno 'hladnega', je Muster prepričal direktorja, da tudi vpijoče nasprotje povzroči, da si neki znak zapomniš. Ker je v loškem grbu zamorec s krono, sta prišla na misel, da bi ta predstavnik 'toplega' na 'hladnih' omarah primerno učinkoval, in Muster je*

narisal nekaj predlogov. Najprimernejšega je nato delavski svet potrdil. Znak je imel zaradi likovnega izgleda mnogo nasprotnikov, vendar se je obdržal do sedaj.»¹

Iz Škofje Loke v Freising in nazaj

Zanimivo in pomenljivo je tudi spoznanje, kako se LTH Castings navezuje in nadaljuje več kot tisočletno povezavo med bavarskim Freisingom in našo Škofjo Loko. Nekoč so iz Škofje Loke v Freising tovorili na Primorskem kupljeno vino in denar, ki ga je loški oskrbnik od loških podložnikov zbral s prodajo kmečkih pridelkov, zbranih v kašči. Danes na isti razdalji potujejo škofjeloški ulitki za avtomobile, ki jih izdelujejo v bavarskih tovarnah: družbah BMW (s sedežem v Münchnu) in Audi (s sedežem v Ingolstadtu), v obratni smeri pa k nam priteka denar od prodanih ulitkov ... Spodbudno!

Logotip LTH kot ga je oblikoval Miki Muster. (*vir*: Zgodba kot ulita)

LITERATURA:

Gorenc, Ivan: Razvoj podjetja »LTH« v letih 1960–1966. V: *Loški razgledi* 15, Škofja Loka :

Muzejsko društvo, 1968, str. 153–163.

Zgodba kot ulita : zbornik ob 70-letnici družbe LTH Castings (1948–2018). Škofja Loka : LTH Castings, 2018, 255 str.

1 Gorenc, Razvoj podjetja »LTH« v letih 1960–1966, , str. 153–154.